

Synvärlden

Nr 4 2014

Tidskrift för fakta, debatt och utveckling kring synskaderehabilitering

Rc syn-medarbetare provade soroban i Japan, sid 15

Optiker på medicinkurs, sid 5

Sc Umeå invigt, sid 12

Ges ut i samarbete mellan
Synskadades Riksförbund – SRF,
Föreningen För Synrehabilitering
– FFS och Specialpedagogiska
Skolmyndigheten, Resurscenter
syn i Stockholm och Örebro.

Redaktion:

Jan Wiklund, tel 08-39 92 98
Annika Södergren (ansv.utg)
tel 010-473 52 82

Postadress:

Nya Synvärlden
SRF, 122 88 Enskede

Fax:

08-39 93 22

e-post:

nyasynvarlden@srf.nu

2014 kommer Nya Synvärlden ut
med fyra nummer

Manusstopp

20 februari

Tidningen kommer ut på svart-
skrift och läsbar pdf.

Adressändringar och nya
prenumerationer anmäls till
mia.karlsson@ffss.se.

Skicka gärna ditt bidrag – artikel
eller annons – till tidningen på
epost. Redaktionen förbehåller sig
rätten att korta ner och redigera
insänt material. Annonser går
givetvis in obeskurna.

Artiklarna läggs dock oftast in
oredigerat och författaren ansvarar
själv för innehållet.

OBS att bilder tagna med mobil
oftast blir usla!

OBS att digitalbilder kräver hög
upplösning.

Redaktionen skickar ett varmt
tack till alla som medverkat med
material i detta nummer!

ISSN 1401-4742

Innehåll

Inledare	3
Landet runt	
Nya punktskriftskurser	4
Optiker gnuggades i ögonmedicin	5
Ny verksamhetsledare i SRF	6
SRF-kongress nedprioriterar rehabilitering	7
Stillasittande motverkas på Ekeskolan	8
Syncentraler	
Firande av 40-åring i Örebro	10
Umeå syncentral återinvigd	12
Utbildningen	
Masterutbildningen startar	13
Fortfarande praktikproblem för synrehabiliterarkursen	14
Synutblickar	
Med fokus på soroban	15
Arkitektoniskt och behovsanpassat ljus	19
Körkortsfrågan i internationell belysning	22
Nordisk kongress	
8:e Nordiska kongressen i synpedagogik	24
FFS-nytt	
Program och kallelse för 40-årsfirandet	27
Kalender	28

FFS — Föreningen För Synrehabilitering

Ordförande:

Annika Södergren

tel 010-473 52 82, epost annika.sodergren@ffss.se

E-post: kansli@ffss.se

Webbsida: www.ffss.se

Kom ihåg att betala in medlemsavgiften!

För att bli medlem gå in på www.ffss.se och länken "bli medlem!". Fyll i formuläret så kommer en faktura på medlemsavgiften 250:-
Organisationsnummer 85 72 05 – 8199

Må bra på jobbet

Vad är det som får oss att må bra på arbetet? Det är en fråga som känns särskilt aktuell efter att som skyddsombud ha deltagit i den inspirerande konferensen ”Gilla jobbet – Sveriges största mötesplats om arbetsmiljö”. Ett fantastiskt event med föreläsningar, seminarier och utställningar som handlar om miljön på jobbet där vi tillbringar större delen av vår vakna tid. Sakfrågor och praktiskt arbetsmiljöarbete i all ära – här gavs inspirationsföreläsningar med många nya tankar och perspektiv som gav ny energi och en vilja att sätta igång med det där förändringsarbetet som man inte tagit tag i innan. Jag gillar tanken att det är det hälsofrämjande arbetet som nu ligger i fokus.

Förutom friskvård och hälso-sammare livsstil handlar hälsofrämjande synsätt till exempel om hur man organiserar arbetet så att ansvar och befogenheter följs åt, hur man formulerar mål, synliggör och följer upp dem, att arbetets krav och individens resurser överensstämmer, att förutsättningar för god kommunikation och inflytande över arbetet finns och att klimatet kännetecknas av gemenskap.

Arbetsmiljön påverkar oss. Vi kanske inte är så vana att tänka på vad som får oss att fungera optimalt, utvecklas och må bra på arbetet? Det är lättare att tala om sådant som inte fungerar. En

friskfaktor som ofta framkommer i olika undersökningar och avstämningar på arbetsplatser är ”tid”. Tid att tänka efter, reflektera, utbyta erfarenheter och göra ett arbete med hög kvalitet. Hur skapar vi tillfällena i arbetet att verkligen göra detta? En annan viktig faktor som brukar tas upp är ”balansen” mellan kropp och själ, arbete och fritid, krav och resurser. Är det sådant vi bör diskutera mer?

Ledarskapet är viktigt, det är chef som bär det högsta ansvaret för arbetsmiljön. Vi behöver lyhörda chefer som har förståelse för medarbetarnas arbets-situation, är närvarande i det dagliga arbetet och kan ge feedback för utfört arbete. Men även om chefen har det övergripande ansvaret har vi ett gemensamt ansvar för arbetsmiljön ”vi är varandras arbetsmiljö”. På våra arbetsplatser har vi bland annat genom de systematiska arbetsmiljöarbetet, arbetsplatsträffar och lokala samverkansgrupper faktiskt en möjlighet att påverka. Riskbedömningar och lokal arbetsmiljöplan kan användas som levande föränderliga dokument att identifiera både stora och små problem och möjlighetsområden, fördela ansvar i arbetsgruppen samt genomföra/åtgärda och inte minst viktigt - följa upp.

På gång inom arbetsförmedlingen Rehabilitering

Under året har jag varit del-

aktig i en pilot kring Nationell handläggning av hjälpmedel som nu ska byggas ut och förlängas till ett projekt under 2015. I korthet handlar det om att Arbetsförmedlingen flyttar delar av den administrativa processen från de lokala förmedlingarna till en samlad nationell enhet för att öka enhetlighet, effektivisera och underlätta processen så att den arbets sökande får tillgång till arbetshjälpmedel med kortare handläggningstid. Genom en nationell enhet finns större förutsättningar att få överblick och samla kompetens kring arbetshjälpmedelsfrågorna inom myndigheten och driva utveckling. Det förändrade arbetssättet har hittills använts i norra Norrland med goda erfarenheter. Under projektåret kommer man också att se över hanteringen av återtagna arbetshjälpmedel.

Årets FFS:are

Känner mig stolt och hedrad att uppmärksammas för mitt bidrag till utveckling inom synområdet! Mina arbetskamrater bjöd på fin FFS tårta och jag blev intervjuad i Arbetsförmedlingens interna tidning ”På jobbet” då det var första gången någon på AF fått utmärkelsen. Vandringsskängor är inhandlade för presentkortet på Naturkompaniet och redan använda! Tack. När utmärkelsen delades ut var jag på CSUN konferensen i San

Diego och förkovrade mig inom syn- och teknikområdet, och min förhoppning är att någon gång framöver få till ett liknande arrangemang med fokus på teknik och pedagogik, på hemmaplan eller med nordiskt perspektiv.

Nordisk Kongress 2015

Den 5-7 maj genomförs den Nordiska Kongressen i Synpedagogik i Tönsberg, Norge. Programmet är omfattande och innehåller både föreläsningar och workshops på temat ”Synpedagogiska utmaningar i samspelet mellan specialisering och helhet i det tvärfackliga arbetet”. Eftersom vårt arbetsområde är smalt behövs ny input, erfarenhetsutbyte och nätverkande med kollegor. Det

är av varandra vi lär oss. Som delaktig i kommittén vill jag hälsa er alla varmt välkomna och hoppas att så många som möjligt får tillfälle att vara med och det gläder mig att FFS valt att dela ut extra stipendier för att ge ökade möjligheter till detta!

FFS fyller 40 år 2015!

Tänk vad tiden går och tänk vad fantastiskt det är att vi fortfarande har en levande förening för oss som arbetar inom olika verksamheter med ”synområdet” som gemensam nämnare. Det känns fortfarande viktigt att FFS finns och kan verka för gemensamma frågor, dela ut branschtidningen Nya Synvärlden, arrangerar utbildningsdagar och konferenser

och inte minst dela ut stipendier till medlemmarna för att stödja och främja utveckling inom synområdet. Hoppas vi ses på konferensdagen den 19 mars i Stockholm!

Lena Söderberg
Årets FFS:are

Läs mer om konferensen på ”www.gillajobbet.se”

Nya punktskriftskurser

Du som inte längre ser att läsa med synens hjälp! Du kanske har fått en synnedsättning som innebär stora svårigheter att läsa såväl med optik som med andra förstorande hjälpmedel. Då är det läge att börja med punktskrift! Du har ju fingrar du kan använda och punktskriften kan ge dig nya möjligheter både att läsa, skriva och på flera sätt få en bättre fungerande vardag! Med lite envishet och träning kan du ganska snabbt lära dig att

använda punktskrift för kortare anteckningar, märka upp saker i hemmet och läsa kortare texter. Med lite mer träning kan du läsa en kortare artikel eller rent av en bok i punktskrift. Det är upp till dig och vad du vill.

SRF startar under våren

2015 en ny omgång av kurser i punktskrift för nybörjare. För att du ska bli en så skicklig punktskriftsanvändare som möjligt så krävs det att du återkommer på

flera kurser.

Första kurstillfället är på fyra dagar, den 9-12 februari 2015. Platsen är Wiks folkhögskola utanför Uppsala. Du betalar en kursavgift på totalt 500 kr vilket inkluderar alla kostnader för kursen även resor till och från Uppsala.

Sista anmälningsdag 7 januari till pia.lundborg@srf.nu eller 08-39 93 23.

Optiker gnuggades i ögonmedicin

Syncentralsoptikerna (SCOP) samlades Örebro 18-19 september för de årliga utbildningsdagarna.

Årets utbildningsdagar låg i Örebro med Örebro syncentral och ögonkliniken på USÖ som värdar. Trettiosex optiker samlades på Syncentralen i Örebro och guidades av Örebro optiker i en workshop-liknande rundvandring i syncentralens lokaler med stopp vid olika stationer där de olika teamen presenterade sig och berättade om hur de arbetar: barn-, vuxen-, senior-, dövblind-team, samt sjukgymnast.

Programmet fortsatte med promenad till USÖ, för att inta lunch och fortsatte på USÖ med att ögonsjuksköterska Margareta Lundvall och ögonläkare Niklas Karlsson (båda verksamma på ögonkliniken USÖ) visade och beskrev olika synfältets bedömningsmetoder (Goldman, Humphreys och Octopus). Vi fick veta mer om hur de tyds, vilka för- och nackdelar respektive metod kan ha, samt vilka finesser som finns att ta till för få den bästa uppfattningen av det funktionella synfältet.

Niklas Karlsson fortsatte med att berätta om dövblindhet med fokus främst på Retinitis Pigmentosa, Usher och andra sjukdomar med kombinerad effekt

Sveriges samlade syncentralsoptiker

både på där synen och hörseln som ofta leder till dövblindhet. Monica Estenberger och Marie Andersson från Nationellt kunskapscenter Dövblindhet berättade om deras uppdragsbeskrivning och verksamhetsområden. NKCDB har tillkommit för att ge utbildning till behövande för att underlätta kommunikation och medverkan i samhället för personer med dövblindhet

Barnögonläkare Anders Sjöström från Ekeskolan berättade om synbedömningar under synens utveckling, där synen inom olika mät-områden kan åskådliggöras i en åldersrelaterad synprofil, som mer tydligt ger en grafisk uppfattning av synfunktionernas normala och

avvikande tillväxt. Anders berättade också om albinism, om hur synbanorna normalt växer fram till olika delar av synbarken och syncentra i hjärnan, med hållpunkter på specifika diagnosskillnader och hur man kan registrera, mäta eller få uppfattning om dem.

Despoina Tsamadou, specialist inom barnoftalmologi berättade mer om den åldersnormala synutvecklingen, ögats tillväxt, rivaliteten mellan de båda ögonens neurologiska etablering i synbarken. Hon beskrev den åldersnormala utvecklingen vad gäller refraktion och ackommodation samt vanligt förekommande refraktionsavvikelser som behöver korrigeras för att

underlätta den fortsatta binokulära synutvecklingen.

Eydis Olafsdottir, specialist på ögats främre segment berättade i ord bild och film, de nyaste metoderna inom hornhinnekirurgin. Hon berättade om övergripande fördelar av de nya metoderna jämfört med tidigare penetrerande kirurgi, både vad gäller behandlingar av keratokonus och dystrofier i descemetes membran.

Docent och ögonläkare Elisabeth Granberg berättade om AMD (åldersrelaterad makuladegeneration) med hållpunkt på

prevalensstudier och effekten av behandlande metoder som tillkommit sedan 2004 för att bromsa upp eller förhindra nybildning av käril vid blöt makuladegeneration. Ett nationellt projekt har introducerats med involvering från olika syncentraller i Sverige för att vetenskapligt titta djupare på detta.

Årets dagar avslutades med att ögonklinikens chef Eva Karlsson tillsammans med ögonläkare Dan Öhman visade oss runt på ögonkliniken, med visning nya instrument och lokaler.

Tiden för yrkesutbytes-erfarenheter handlade mest om frågor

kring syncentralsoptikerns roll vid synbedömning på barn samt hur gruppverksamheter för färdighetsträning med huvudburen optik kan göras. I år gästades vi även av två syncentralsoptiker från Finland som delgav oss lite om hur verksamheten fungerar där.

Vi skildes åt och ser redan fram emot nästa år, då vi planerar att samlas i Lund

Christina Zetterlund
Leg optiker, Sc Örebro

Ny verksamhetsledare i SRF

Synskadades Riksförbund har fått en ny intressepolitisk chef. Neven Milivojevic efterträder Urban Fernquist som går i pension i jul.

Neven har arbetat med projektledning och PR, har tidigare varit tjänsteman i kommun, landsting och riksdag och suttit i Solna kommunfullmäktige. Han har lett Sidafinansierat internationellt utvecklingsarbete och hållit i SHIA:s (nuvarande MyRight) internationella utbildningsprogram kring FN-konventionen om mänskliga rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Han är synsvag sedan barndomen, är aktiv i Föreningen Aniridi och var engagerad i Unga Synskadade när det begav sig.

**Glöm inte att anmäla
ändrad mailadress till
info@ffss.se**

SRF-kongress nedprioriterar rehabilitering

SRF-kongressen i slutet av oktober bestämde vad SRF ska ägna sig åt kommande tre år. Där kan man märka att rehabilitering har fallit ur som prioriterat verksamhetsmål. Fokus kommer nu ett tag framöver att ligga på vardagsmiljö, information och medlemsrekrytering. Dock antog kongressen också flera motioner med preciseringar och avvikelser.

En fråga som diskuterades länge av ombuden var behovet av ett närmare samarbete med syncentralerna som är bästa stället att nå nysynskadade. Flera ombud vittnade om samarbetsproblem. Andra – exempelvis från Östergötland och Jämtland – berättade dock att deras eget samarbete fungerade ypperligt. Det hela slutade med att man beslöt om ett projekt för att få bort de fnurror som kan finnas på en del trådar.

Vi kommer att få höra mer om detta.

En fråga där SRF:s förbundsstyrelse fick stryk handlade om hjälpmedel i skolorna där administrativt krångel ibland kan ställa elever utan redskap under långa perioder. SRF måste se till att det beslutas en gång för alla vem som har ansvaret för befintliga hjälpmedel, ansåg kongressen vilket förbundsstyrelsen nu har att rätta sig efter.

Över huvud taget var kongressdeltagarna ordentligt på

Från SRF-kongressen i Sundsvall

hugget i barn- och skolfrågor; såväl stödpersonal som tillgängliga skolwebbplatser blir något som SRF ska ägna sig åt under kongressperioden.

Och på förekommen anledning bekräftade förbundsstyrelsen att SRF även i fortsättningen kommer arbeta med sådana rehabfrågor som man redan har börjat med. Att få till en riksmodell för arbetslivsinriktad rehab är en sådan fråga.

Men i sådana frågor som kommun och landsting bestämmer om måste i mycket större omfattning lokalföreningar och distrikt engagera sig för att något ska hända.

Av rent praktiska skäl.

Förhoppningsvis kommer distrikt att höra av sig till syncentralerna och söka samarbeten om både rehabförbättringar och rekryteringar av nya medlemmar framöver.

JW

Stillasittande motverkas på Ekeskolan

Kunskaperna ökar om hur viktig fysisk aktivitet är för barns utveckling och lärande och hur negativt vår hälsa påverkas av en stillasittande livsstil.

Listan på fördelar med regelbunden fysisk aktivitet kan göras lång. Några av de mest avgörande faktorerna är ökat välbefinnande, stärkt självförtroende, bättre koncentrationsförmåga, ökad inlärningsförmåga, ökad muskelstyrka, mindre risk för fetma och belastningsskador. Världshälsoorganisationen (WHO) rekommenderar 30 minuters fysisk aktivitet per dag på minst måttlig nivå för vuxna, för att bevara god hälsa. För barn och ungdomar rekommenderar WHO ytterligare 20 minuter hård fysisk aktivitet 3 gånger i veckan.

Samtidigt som forskningsresultaten blir tydligare vet vi att den stillasittande livsstilen ökar bland både barn och vuxna. För barn och ungdomar med synskada och/eller andra funktionsnedsättningar är det ännu vanligare med stillasittande och lite fysisk aktivitet i vardagen.

Skolan ska sträva efter att erbjuda alla elever daglig fysisk aktivitet inom ramen för en skoldag men hur kan vi kombinera kraven på att uppnå de pedagogiska målen med att se elevernas individuella behov av rörelse och aktivitet?

På Specialpedagogiska skolmyndighetens Ekeskolan i Örebro, Sveriges enda specialskola för elever med synnedsättning och ytterligare funktionsnedsättning, jobbar vi hela tiden med att få in vardagsmotionen i den pedagogiska verksamheten. Först och främst för att få eleverna medvetna om att det är kul och skönt att röra på kroppen och för att förebygga problem som huvudvärk, smärta, rörelseinskränkning och annan ohälsa i ett långsiktigt perspektiv. Men också för att se till att barnets bästa kommer i främsta rummet enligt FN:s barnkonvention och att de mänskliga rättigheterna för personer med funktionsnedsättning lyfts fram.

För att alla elever ska få sina rörelsebehov tillfredsställda så långt som möjligt börjar tanken redan vid schemaplaneringen på Ekeskolan. För elever som förutom sin synskada även har ett rörelsehinder tänker man att varje dag ska innehålla flera möjligheter att komma ur sin rullstol och få ändra position och röra på kroppen. Eleverna som bor på elevhem får ett naturligt inslag av aktivitet genom att de om möjligt promenerar varje dag till och från skolan.

Ett exempel på hur vi jobbar med att medvetandegöra rörelse och aktivitet för eleverna kan vi ta från slöjden. En gång i

veckan träffas fyra elever och jobbar pedagogiskt i det vi kallar för "Vedfirman". Här arbetar eleverna med att ta emot beställningar, att såga, klyva och paketera ved, leverera och ta betalt. Den pedagogiska tanken genomsyrar verksamheten och genom att engagera eleverna har nu den fysiska aktiviteten blivit en naturlig del. Genom en idé från personalen har vedfirman inlett pausgymna i samband med en kortare rast i den 2 timmar och 15 min långa aktivitet som arbetet i vedfirman innebär. En elev leder pausgymnastiken som består av rörelser som att "gå på stället", sträcka armarna uppåt, nå fötterna och vrida på huvudet. Rörelserna sker till en förutbestämd musik som är ca 3 min. Varje rörelse repeteras 5 ggr. I gruppen finns en rullstolsburen elev som också deltar utifrån sina förutsättningar.

Pausgymna. När eleverna arbetar i vedfirman har de varsin stegmätare på sig som registrerar antal steg de går under lektionen. Eleven i rullstol har sin stegmätare på en handske och den registrerar rörelsen då han lägger ner ett vedträ i vedpacken. I slutet på lektionen samlar en elev ihop alla stegmätarna och skriver ut alla uppgifter på papper i anpassad text. Han samlar sedan uppgifterna i en pärm som han tar med sig till

sin matematiklektion. Matematiklärare använder sig av uppgifterna och utnyttjar möjligheterna att använda de olika räknesätten och att föra olika typer av statistik.

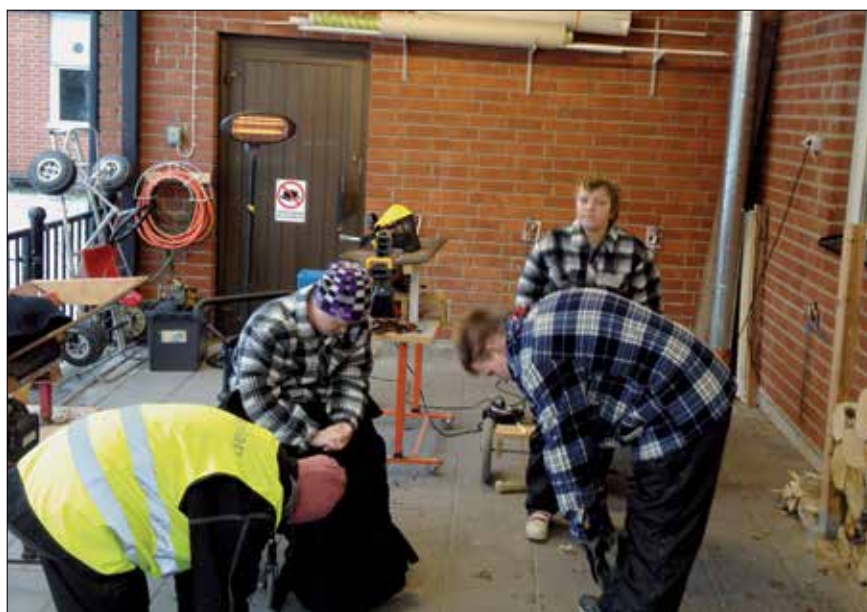
Vi tycker att det är en bra möjlighet att kunna använda oss av upplevda konkreta uppgifter i matematikundervisningen som samtidigt ger en viss typ av rörelse och motion.

I vedfirman hittar vi helhetssynen som behövs i skolan idag. Möjligheterna att se till varje individs behov och rättigheter och samtidigt koppla det till en pedagogisk situation. Det behöver inte vara svårt och komplicerat utan det viktiga är att aktivitet och rörelser kommer in på ett naturligt sätt i vardagen. Det är bättre med små korta inslag av aktivitet flera gånger varje dag än ett jättepäss en gång i veckan. Vi är övertygade om att alla måste hjälpas åt att minska den stillasittande livsstilen, öka lusten till en aktiv vardag och värna om våra elevers skiftande förutsättningar och behov.

Stefan Axelsson,
slöjd- och tekniklärare
Anna-Karin Vallstedt
sjukgymnast
Specialpedagogiska
skolmyndigheten, Ekeskolan, Örebro

Pausgympa under arbetspasset i vedfirman

Firandet av en 40-åring!

Syncentralen i Örebro firade 40-årsjubileum den 25 september. 40-åringen uppvaktades och med blommor och många fina presenter av alla besökare på den celebra dagen. Besökarna var många, både gamla trojänare, tidigare personal, patienter och andra personer med historisk inblick i branschen.

Firandet började med mingel och bubbel på Bio Roxy i Örebro, och fortsatte med en liten kort film, vinjettfilmen till Göteborgs internationella filmfestival i år, som gav inblick och uttryck för hur seende kan tolka och överföra en upplevelse till de som inte ser, och hur stor inverkan tolkaren har på vad som ”är och finns” för den som inte ser.

Verksamhetschef Ewa Nielsen hälsade alla hjärtligt välkomna och lämnade plats för de särskilt inbjudna gäster som ville hylla 40 åringen genom att högtidligt spegla Syncentralen i ett historiskt perspektiv.

Barbro Carlsson (f.d verksamhetschef på SCN), var med när ”syntekniska” skapades 1975. Syntekniska verksamheten låg då i anslutning till ögonkliniken. Barbro berättade om hur verksamheten succesivt styrts upp och reglerats med olika styrdokument, riksomfattande undersökningar. Tillsammans med Barbro Lutteman (f.d ställföreträdande chef), var

Ovan: Ewa Nielsen avslutar med att tacka deltagare och gäster.
Nedan: Mingel

Barbro och Barbro ett strävsamt radarpar som började arbetet med att införa nationella standarder och kvalitetsarbetet inom synområdet i Sverige.

Agneta Elving, som varit patient på Syncentralen i 40 år med diagnosen RP, berättade ur ett patientperspektiv, upplevelser från det tidiga ”syntekniska” då hon först fick veta att hon hade en ärftlig ögonsjukdom. Från att ha varit fullt seende i tonåren, skulle denna diagnos leda fram till allt sämre syn och troligen även blindhet. Med inlevelse och värme förmedlade hon hur ”lite” denna synned-sättning påverkade henne som tonåring, men hur det ganska snart gav konsekvenser som gjorde att hon behövde lära sig att hantera teknikkäpp mm.

Agneta berättade hur hon trots denna förlust av synen, fortsatt att behålla många av sina intressen, hur hon fortsatt att matcha snygga kläder och bågar, fortsatt att sporta och motionera, med hjälp och engagemang från syncentralens olika professioner där hon beskrev hur hon tagit till sig och lärt sig få hjälp av en rad hjälpmedel och utrustningar.

Eva Karlsson, verksamhet och överläkare på ögonkliniken, gratulerade ”syster-verksamheten” och gav en trevlig historisk återblick på ”syskon-relationen” mellan syncentralen och ögonkliniken från nybildandet och framåt. Från början rymdes ”syn-tekniska” i RSÖs-lokaler nära ögonkliniken. På nittio-talet flyttade syntekniska ut

från RSÖ i samband med att syncentralen hamnade inom Rehabiliteringen. RSÖ blev USÖ men syskonkärleken har alltid funnits och bevarats. Eva berättade varmt om det arbete som syncentralen erbjuder och erbjuder gemensamma patienter med svårare syn-problematik. Hon gav uttryck för sin respekt och tillit till verksamheten, som hon fått lite mer inblick i, i och med att hon själv föreläst och varit medverkande i vissa kurser för syncentralens patienter. Hon lyckönskade syncentralen och hoppades på fortsatt gott samarbete i denna syskon-lika samverkan kring patienter med svår syn problematik.

Örjan Bäckman gav en intressant historisk tillbakablick på rehabiliteringen för personer med synned-sättning i stort. Allt från den första syncentralen i USA (1953), den första blindskolan i Sverige (1957), hur utbildningen av syn-rehabiliterare förändrats, bildandet av SRF (1975) och framåt. Anitha Svensson, leg arbetsterapeut gav ytterligare reflektioner på händelseförloppet i egenskap av att ha varit i branschen i många år och dessutom varit knuten till verksamheten vid ett tidigt skede. Anitha betonade vikten av insatser som leder till återge patienten självständighet i vardagen där det är lika viktigt att t ex laga pannkakor som att läsa sin post eller klara sitt jobb i ett livskvalitetsperspektiv.

Slutligen tackade Eva Nielsen alla besökare och gratulanter för visat intresse. Hon tackade

även sin personal och hoppades på fortsatt gott arbete med patienten i fokus. Avslutningsvis firades dagen med kaffe och tårta.

Christina Zetterlund
Leg optiker, Sc Örebro

Umeå syncentral återinvigd

Ett av de äldsta husen på Norrlands universitetssjukhus har fått sig ett rejält ansiktslyft. Idag, fredag den 23 maj, invigdes det nygamla huset med bandklippning och konstpromenad.

– De nya lokalerna är jättebra, både för personalen och patienterna, säger Siri Bäckström, avdelningschef på hud- och STD-kliniken, som är en av de verksamheter som flyttat in i huset.

Huset, som ligger intill Östra station, är ett av sjukhusområdet äldsta. En del av huset byggdes redan i mitten av 1930-talet med en speciell arkitektur och estetik. Under åren har en mängd olika verksamheter använt lokalerna, här fanns tidigare bland annat onkologimottagningen samt strålbehandlingen i kulvertplan.

Dock har huset en historia av sjuka-hus-problem, med till exempel fuktskador i väggar och källare, mycket beroende av det platta taket. Men med den grundläggande reoveringen som pågått i drygt ett år har man kommit till rätta med problemen.

– Huset har ett nytt brutet tak med utvändiga stuprör, nya ytskikt, nya innertak, ny el och nytt porslin, som till exempel toaletter och handfat. Vi har helt enkelt totalrenoverat hela huset, förklarar byggprojektledare Gunilla Reinklou.

Medicinchef Jennie Liling Stahl, Västerbottens läns landsting, nyinviger syncentralen i Umeå

Lättare att samarbeta

På de fyra våningsplanen har psykiatriska öppenvården, Asta-teamet (specialenhet som tar emot sexuellt traumatiserade människor för långsiktig behandling), hud- och STD-kliniken samt syn- och hörselhabiliteringen flyttat in. I bottenvåningen finns en gemensam reception som bemannas av personal från de olika verksamheterna i huset.

Verksamheterna har varit delaktiga i planeringsarbetet sedan ett par år för att specialanpassa lokalerna efter just deras behov.

– Tidigare har vi haft stora avstånd mellan våra olika avdelningar. Nu sitter vi mer centralt, vilket är mer tillgängligt för patienterna samtidigt som det blir lättare för oss i personalen att samarbeta, säger Siri Bäckström, avdelningschef på hud- och STD-kliniken.

För hud- och STD-kliniken innebär de nya lokalerna bland annat att STD-mottagningen utökas från ett till två rum. Det betyder att fler personer kan besöka mottagningen under drop in-tiderna där besökare kan testa sig för sexuellt överförbara infektioner.

Konst för fler sinnen

Under invigningen anordnades bland annat en konstpromenad i byggnaden. Konsten är till stor del medflyttad men har även kompletterats med nyare verk. Två av dessa är ”Barndomens drömskog” i entréplan av Carin Backa Ivarsdotter och ”Scenerier” av Fanny Carinasdotter högst upp i huset.

Den nya konsten till syn- och

hörselhabiliteringen har beställts med särskild tanke på dem som har svårt att se. Där har konstnären Eva-Karin Sandqvist från Umeå skapat taktila medaljonger i form av olika djur vid varje rum.

– Konsten här är till för att ta och känna på, och hjälper dem som arbetar här i sin verksamhet, berättar Camilla Caster, konstansvarig på landstinget.

– När det gäller konst i vår-

den är det viktigt att den ger ljus och ett positivt bemötande, samtidigt som den utmanar och vidgar ens vyer. Alla går inte på konstgallerier men här kan besökarna få en konstupplevelse bara genom att vänta på sin inbokade tid, säger Camilla Caster.

Eva Hedström Boman

*Avdelningschef,
Synrehabiliteringen Västerbottens län*

Masterutbildningen startar

Masterutbildningen i synpedagogik kommer att starta. Tjugo behöriga sökande finns just nu, eventuellt några fler. Prövning pågår.

Deltagarna kommer från alla tre länder, de flesta dock från Norge. Men fyra eller fem kommer från Sverige.

Det finns en professionell bredd, säger Inger Berndtsson

som ansvarar från den svenska sidan. Dock få arbetsterapeuter.

Kursen ska vara tvärvetenskaplig och rymma både teori och praktik. Många uppgifter görs självständigt. Föreläsare hämtas från alla länder.

Det blir tre samlingar i vår, de två första i Kongsberg, den tredje i Göteborg. Mycket görs på internet.

Vi är så glada att det här har startat, säger Inger Berndtsson. En ny kurs startar till hösten; senaste ansökningsdag är 15 april. Intresserade kan gå in på www.hbs.nu/mss och titta på studieplaner och annan information.

Fortfarande praktikproblem för synrehabiliterarkursen.

Nu är omgång två igång med 23 studenter som ska bli synrehabiliterare. Som med all ny utbildning blir det lite lättare andra gången när inte allt behöver uppfinnas från scratch. Föreläsarna från förra läsåret har alla varit positiva till att ställa upp igen.

Problemet att hitta tillräckligt många LIA-platser på rätt ställe i landet kvarstår dock. Under 2013 var det 23 SC som hade praktikanter totalt. Ytterligare tre syncentraler har tillkommit i år och det är positivt. Eftersom det är 12 veckor som ska fyllas så går det åt en hel del platser. Det finns studenter som fått nej på sitt sjunde- och åttondehands val och det ger tyvärr signaler att man inte är särskilt välkommen i branschen. Vi söker fortsatt utbildning under ytterligare två år och det är viktigt att bevara och förstärka det goda ryktet så att vi får många sökande.

Det kan vara svårt att hitta lämpliga handledare som både har kunskapen, intresset och tiden. Jag tycker att man ska tänka att det är hela syncentralsteamets ansvar att ”ta hand om” praktikanterna men handledaren måste se till att alla moment blir genomgångna.

LIA-1 är ren auskultation och man kan inte förvänta sig några egna insatser från de studerande. Det handlar om att följa det dagliga arbetet, se vad de olika aktörerna gör, se gången i reha-

biliteringskedjan och få förståelse för att varje ärende är unikt. Det går inte att fylla 12 veckor med handledd tid men det finns mycket som de studerade kan sitta med själva. T.ex. lära sig hur Läs-TV, Daisyspelare, datahjälpmedel och punktskrift fungerar. Det finns också mycket litteratur och träningsmaterial som man kan sticka i händerna på dem.

En del hänvisar till att de har egen personal under upplärning och därför inte kan åta sig att handleda någon YH-praktikant. Jag tycker tvärtom att det borde vara enklare att låta en till ”hänga i svansen” när man ändå utbildar.

Några har svarat att man säger nej till praktikanter för att man inte har något anställningsbehov eller för att YH-utbildningen inte matchar anställningskraven. Jag tycker att det är en egoistisk inställning. Vi måste se till synrehabiliteringens överlevnad och utveckling nationellt. Vi vet att stora pensionsavgångar är att vänta. Äldrebefolkningen ökar och kraven på att se bra hela livet ökar också. Alla ska bo kvar hemma så länge som möjligt och det innebär att man måste kunna kommunicera med sjukvården, hemtjänsten, färdtjänsten mm. Välfärdsteknologin går uppåt i åldrarna och kräver pedagogiska insatser. Synpedagoger kommer att behövas och det finns ingen återväxt med synkompetens

inom rimlig tid förutom synrehabiliterarna. De får en ettårig specialistutbildning inom synområdet som är unik. Åsikten att de skulle kunna komma direkt från gymnasiet in på YH-utbildningen är en missuppfattning liksom att utbildningen skulle vara en light-variant.

Vid senaste SC-chefsdagen i Stockholm 30/10 gjordes en enkel rundfrågning kring hur många synpedagoger som jobbar på syncentral och har mindre än ett års specialutbildning inom synrehabilitering. Det visade sig att ca en tredjedel av de verk samma synpedagogerna saknar sådan utbildning.

Jag ser en fara i att den synträning som inte är direkt knuten till hjälpmedel utarmas. Det handlar om att använda synresurser på bästa sätt och där krävs kunskaper i hur ögat och synen fungerar. Sverige har haft en framträdande position inom synrehabilitering men om vi inte ser om vårt hus innan alla ”gamla” synpedagoger går hem så finns risken att den specifika synkunskapen försvinner och att synpedagogernas arbetsuppgifter blir urvattnade. Vi måste ha kompetens på syncentralerna som lever upp till den specialistnivå som vi agerar på.

Gun Olsson
SC-chef/synpedagog
Kalmar

Med fokus på soroban

Under en vecka i oktober besökte några medarbetare från Specialpedagogiska skolmyndighetens Resurscenter syn fyra specialskolor för elever med synnedsättning i Tokyo. Vårt syfte var framförallt att undersöka hur man undervisar i abakusräkning.

I Japan med 127 miljoner invånare finns 70 specialskolor för elever med synnedsättning. Av dessa är en nationell och två privata, på övriga skolor är varje lokalt administrativt område huvudman. På dessa specialskolor studerar sammanlagt cirka 3 400 elever, men elevunderlagen minskar för varje år. Anledningar till det menar flera av rektorerna vi träffar, handlar om att den medicinska utvecklingen gått framåt, att Japans befolkning minskar och att fler elever med måttlig synnedsättning än tidigare väljer att gå i den vanliga grundskolan. En del elever som läser förstorad text går i grundskolan tillsammans med seende kamrater och på vissa håll finns klasser för dessa elever integrerade i grundskolan. Däremot är det mycket ovanligt att elever med punktskrift som läsmedium har sin skolgång i grundskolan. I de fall detta sker ger föräldrar eller volontärer stöd till eleven i skolan.

Japanska elever börjar grundskolan vid 6-års ålder och där har de sedan sin skolgång under

sex år. Därefter följer vår motsvarighet till högstadiet, Junior High School under tre år och gymnasiet, Senior High School under tre år. Det finns både allmänna och privata skolor. Elever i specialskola för elever med synnedsättning undervisas utöver den obligatoriska timplanen också en till två timmar per vecka i synspecifika ämnen som att utveckla sina taktila färdigheter, ADL, orientering och förflyttning med mera. På varje skola inleddes besöket med ett möte med rektor eller studierektor som berättade om skolan, men först efter att vi utväxlat visitkort, bugat några gånger och lämnat den dalahäst i presentförpackning som vi tagit med från Sverige. Därefter följde besök i klasser där man arbetade med abakusräkning. Dagarna avslutades i regel med möten med lärare som berättade och visade på hur de arbetar med abakusräkning, och på några av skolorna hade vi ett utbyte där vi berättade vilken metodik vi använder i Sverige. Både lärare och elever visade ett mycket varmt bemötande och på flera skolor hade eleverna lärt sig att välkomna oss på engelska.

Abakusramen, eller soroban som den kallas på japanska har en lång tradition i landet, för såväl seende som personer med synnedsättning. Idag sänds

ibland abakustävlingar mellan kändisar i japansk TV. I slutet av 1800-talet började man använda den typ av soroban som används idag, med fyra kulor under den så kallade bommen och en kula ovanför bommen. Dessförinnan, sedan mitten av 1400-talet hade man använt varianter av en abakusram med en annan disposition av kulorna. Abakusräkning i japanska skolor hade sin glansperiod under 1980-talet. Då var abakusräkning ett naturligt inslag i undervisningen med tydliga mål i läroplanen från årskurs 2-6. Sedan dess har antalet lektioner krympt till endast sammanlagt fyra lektioner under årskurs 3 och 4.

Elever med synnedsättning använder en typ av soroban som är särskilt lämplig för att uppfatta och använda taktilt. Istället för att helt flytta en kula mot eller från bommen, vippar man kulan från sig eller emot sig. Soroban för personer med synnedsättning finns i två olika varianter, där det på ena varianten är trögare att vippan kulorna än på den andra. Varianten med trögare kulor lämpar sig bäst för nybörjare, men är opraktisk för den mer vane sorobananvändaren eftersom det går långsammare att räkna på den. Den japanska abakusramen är längre än den vi använder i Sverige och det ger fler användningsmöjligheter, men en nackdel kan då vara att den är mer skrymmande.

Marianne Eng jämför metodik i abakusräkning med japanska lärare.

I specialskolan börjar man att arbeta med sorobanräkning i årskurs 2 eftersom man då börjar med algoritmräkning i grundskolan. På flera av skolorna vi besökte beskrev man att eleverna börjar att bekanta sig med soroban redan i årskurs 1. Det gör de genom att lära sig en bra arbetsställning och att laborera med soroban till exempel genom att flytta upp varje kula som är närmast under bommen mot densamma för att sedan flytta tillbaka dem så snabbt som möjligt. Seende elever i grundskolan håller soroban med sin vänstra hand och flyttar kulorna med den högra. Eleverna i specialskolan flyttar istället

kulorna med sina båda händer, vilket också ger dem en möjlighet att uppfatta talet som en form. Tummarna, pekfingrarna och långfingrarna flyttar kulorna och känner talens form.

Enligt Akiyoshi Takamura har soroban tre användningsområden: den är ett verktyg för uträkningar, ett matematiskt verktyg för att förstå växlingar och den ger en möjlighet för blinda att föra minnesanteckningar i form av siffror och tal. Soroban är ett mycket effektivt verktyg för personer med synnedsättning eftersom man inte behöver skriva och för att man kan känna helheten av ett tal.

Att bli snabb på soroban är inte det viktigaste, det är istället korrekthet som är det viktigaste målet.

För att börja göra beräkningar på soroban måste man vara säker på additioner och subtraktioner inom talområdet 1-10. Man börjar på sin soroban till exempel med att beräkna $2+3$. Så småningom, kan man för att öka hastigheten, addera ett ental i taget från 1-100. Parallellt med sorobanundervisningen lär sig också eleverna att tillämpa mental abakusräkning, på japanska "anzan". Detta innebär att eleven för sitt inre ser soroban och på det sättet underlättas huvudräkningen.

Akiyoshi Takamura beskriver för Tina Björk hur talet kan uppfattas som en form på soroban.

I alla skolor vi besökte använde de punktskriftsläsande eleverna i Elementary, motsvarande låg- och mellanstadiet sin soroban, en punktskriftsbok och antingen en Perkinsmaskin eller en reglett som skrivverktyg. Inte förrän eleverna kommer upp i Senior High School har de flesta möjlighet att låna ett anteckningshjälpmedel med punktskriftsskärm. Anledningen till att inte alla elever har tillgång till en punktskriftsskärm är kostnaden. De anteckningshjälpmedel som utlånas till eleverna i Senior High School bekostas delvis genom välgörenhet.

Varje höst anordnas soroban-

tävlingar för elever med synnedsättning som går i Elementary School och Junior High School. Till tävlingarna inbjuds elever från samtliga specialskolor för elever med synnedsättning i Japan. På en del specialskolor ordnas kvällsskola i sorobanräkning 1 gång/vecka för dem som vill delta i tävlingen.

Idag får som sagt elever i grundskolan bara några timmars undervisning i sorobanräkning. Detta är något som sorobanentusiaster försöker att råda bot på genom att arrangera kvällsskolor i sorobanräkning för elever i Elementary School. Bara i Tokyo med omnejd finns

ett tusental klasser i sådana skolor. Vi träffade Masao Fujii, ordförande i Japanska sorobansällskapet under ett möte där han efter de sedvanliga bugningarna och utbytandena av visitkort utbrast: "Jag vill sprida soroban till världen!". Japanska sorobansällskapet arbetar med två inriktningar, dels att sprida soroban i Japan, dels att sprida kunskapen i andra delar av världen. Sorobansällskapets forskning visar att 80 länder, inklusive länder i Mellan Östern och i Afrika använder soroban. I Japan finns drygt 250 sorobansällskap i olika städer och orter. 1980 genomfördes cirka 2 miljoner examinationer i soroban.

banräkning i alla skolstadier och åldrar i Japan. Sedan dess har man sett en starkt nedåtgående trend, och idag genomförs endast en tiondel, cirka 200.000 examinationer. Masao Fujii följde oss till en kvällsskola i en förort till Tokyo där 25 elever i sjuårsåldern räknade intensivt i en timme, för att sedan avlösas av nästa grupp elever som var lite äldre. Masao Fujii menar att sorobansällskapet gör allt de kan för att få föräldrar att förstå nyttan med soroban, till exempel hur sorobanräkning utvecklar barnens kreativitet. ”För att särskilt attrahera mödrarna”, berättade Masao, ”har vi nyligen gjort om hemsidans layout från bruna färger till rosa!”.

Endast två universitet i Japan, Tsukuba i Tokyo och universitetet i Hiroshima examinerar speciallärare för att undervisa punktskriftsläsande elever. Men det finns också gemensamma speciallärarutbildningar för arbete med elever med olika funktionsnedsättningar. För att motverka konkurrens mellan skolor genomfördes i Japan 2007 en regel som säger att lärare efter 6 års tjänst på en skola måste byta till en annan. För lärare som arbetar i specialskolor innebär det inte bara att de måste byta skola, utan de måste arbeta med elever med en annan funktionsnedsättning under nästföljande sexårsperiod. Inte överraskande var detta något som upprörde många av lärarna vi träffade.

Den enda specialskola för elever med synnedsättning i Japan där lärarna inte behöver

byta skola efter sex år är den nationella specialskolan, The Special Needs Education for the Visually Impaired, University of Tsukuba. Av de skolor vi besökte, tillbringade vi mest tid på Tsukuba, närmare två dagar. Tsukuba specialskola är den enda specialskola för elever med synnedsättning som är knuten till ett universitet. Man har ett kontinuerligt samarbete med universitetet kring forskning, och specialskolan ger också utbildning till studenter vid universitetet. Lärare på Tsukuba specialskola medverkar när anpassningar görs av läromedel och man deltar i utvecklingen och organisationen av volontärer som transkriberar böcker och andra läromedel till punktskrift. Dessutom är man med och tar fram intagningsprov till universitetet i punktskrift. Tsukuba fungerar som ett resurscenter och erbjuder fortbildning för lärare på andra specialskolor och för lärare i grundskolan som arbetar med elever med synnedsättning. Man har en internationell prägel och samarbetar gärna med andra länder. Efter en föreläsning på en ICEVI-konferens inleddes till exempel ett mångårigt projekt i naturvetenskap med Thailand.

På Tsukuba studerar 190 elever varav 40 procent är punktskriftsläsare. Efter Senior High School studerar 80 procent av eleverna vidare på universitet och 20 procent läser en treårig yrkesinriktad utbildning som ges på Tsukuba.

Vår sista dag, avslutades med att vi på Tsukuba höll en föreläsning för cirka 25 lärare om inkluderande undervisning i Sverige, vår myndighet och om hur vi jobbar vid vårt resurscenter. I Sverige är det nog inte vanligt att lärare stannar till 18.30 en fredagskväll för att lyssna på en föreläsning, men det gör man i Tokyo!

Efter en intensiv vecka i Tokyo känner vi oss fyllda med nya intryck. Metodiken som används i abakusräkning för elever i specialskolan skiljer sig delvis från den vi använder i våra utbildningar på Resurscenter syn, bland annat genom att de japanska eleverna utgår från talet som en form som de uppfattar med sina bågiga händer. Ett annat område som skiljer sig är tillämpningen av anzan, mental abakusräkning, som i Japan sker parallellt med beräkningar på soroban. Att vara säker på mental abakusräkning tror vi skulle kunna gynna matematikutvecklingen hos vår målgrupp, och det vore spännande att se hur de skulle kunna tillägna sig denna strategi. Nu återstår för oss att gå igenom vår dokumentation i form av anteckningar, bilder och filmer för att sedan fundera kring hur vi ska ta med våra nyvunna erfarenheter i vår verksamhet.

Tina Björk, Marianne Eng, Anders Sennerö och Johanna Svahn
SPSM, Resurscenter syn

Arkitektoniskt och behovsanpassat ljus

Tack vare stipendium från FFS samt en positivt inställd arbetsgivare fick vi möjligheten att delta i NORDLYS 2014 - den 3:e nordiska konferensen i Ålborg 15-17 sept. – vilken handlade om belysning och synsvaghet med särskilt focus på jämställdhet och tillgänglighet. Konferensen hade samlat ett 60-tal personer inom hjälpmedels- och synområdet från de nordiska länderna, där huvuddelen kom från Danmark. Programmet innehöll både föreläsningar i stor grupp samt i mindre grupper. Redovisningen nedan är ett axplock ur programmet:

Sent på em. Dag 1 inleddes konferensen med civilingenjör och PhD Anne Iversen som har som specialitet energieffektivitet och användning av dagsljus. Hon berättade om projekteringen och utformningen av artificiellt ljus och dagsljus på Fredriksberg skola i Århus i samband med nybyggnation. Hon menade att dagsljuset är mer än arkitektur och att det är viktigt att beakta barnens lärmiljö i skolan. Lärmiljön ska främja aktiv inlärning och undervisningen ska vara inspirerande där dagsljuset är en viktig del i skolmiljön. Ljusflöde/mängd, fördelning och energireduktion är komponenter man här måste beakta. Ljuset i skollokaler ska bidra till mötesplatser och

vara en vägvisare (ex. i korridorer). Hon poängterade erfarenheter som att samband måste finnas mellan människan, arkitektur, skolreformer samt byggregler. En synpunkt från åhörarna var här att det är viktigt att ”tillgänglighetskonsulter” får komma in tidigt i planeringen.

Balans mellan synbehov och emotion

Dag 2 inleddes med PhD Lone Mandrup Stidsen från Ålborgs universitet. Hon pratade om ljusdesign i ett nytt perspektiv – balansen mellan synmässiga behov och de biologiska och emotionella effekterna. Dagsljuset varierar över dagen vid olika tidpunkter. Vädret är en annan faktor som påverkar detta. Dagsljus, det artificiella ljuset, färgsättning samt inredningsmiljön påverkar ljusupplevelsen. Lone menade också att betraktarens upplevelse av ljuset varierar. Ljusatmosfären påverkas av många faktorer som tid, rum, ljus och användarens behov (ex. aktiviteter). För att skapa en funktionell och behaglig ljusatmosfär finns det behov av information om brukarna, rummet och tiden. Vid design och installation av ljus ska detta skapa en balans mellan visuella, biologiska och emotionella behov i en konkret situation.

Efter detta följde olika före-

läsningar i små grupper vilka handlade om ljus och småbarn, brukarerfarenheter av ljus, belysning på tunnelbanestation, spegelbelysning, vardagsrum på institution, ljuslaboratorium/ljustest. Vi har valt att kort berätta från ett par av dessa där en handlade om ljus och småbarn med Eva Lykke Madsen samt Dorte Møller, synkonsulenter. Eva och Dorte berättade om ett projekt där man gått in och åtgärdat befintlig belysning på sex olika förskolor. Man använde sig här av en specifik utprovningstrustning bl.a. armaturer som var bländfria och hade dimmerfunktion. Man ställde frågor till personalen på förskolorna utifrån en frågeguide. De skulle observera barnens aktivitetsgrad/beteende inom ett antal aktiviteter, före och efter det att belysningen åtgärdats.

Exempel på saker man frågade om var förflyttningar, lekbeteende, matsituation, uppmärksamhet, finmotorik, trötthet, aktivitetsnivå m.m. Tre synsvaga barn ingick i projektet där en pojke var 3 år med CVI och nystagmus, en flicka på 2 år med albinism samt en flicka på 5 år med näthinnesjukdom. Uppföljning skedde med samma frågor 1 mån efter det belysningen installerats. Utvärderingen visade olika positiva effekter ex. att barnen blivit mer uppmärk-

Emil Søgaard

Eivind Sverre vid datorn i ljusrummet, man ser armaturerna och spinnakerduken i taket.

samma på sin omgivning, man ramlade inte lika mycket, söker andra barn, fått ökad aktivitetsgrad, större ytor användes till lek m.m. Man kan säga att ett ”bättre” ljus medförde positiva effekter och bättre betingelser för lek och arbete både för de synsvaga barnen, för övriga barn samt personalen. Eva och Dorte ville i framtiden prova detta på fler synskadade barn då få ingått i projektet. Man ville även utveckla sin frågeguide samt beskriva sin modell för fler professionella inom synområdet.

En annan intressant föreläsning var den med Emil Søgaard från danska Keratoconus föreningen, vilken han själv var med och bildade 2004. Han berättade om sina egna erfarenheter av sin ögonsjukdom. Då han nästan var doktor inom fysik och nanoteknologi låg ”ljuset” nära hans intresseområde.

Emil berättade om LED och att det finns många olika typer av LED som RGB, RGBH

samt RGBA. Dessa har olika färgspektra och på RGBH samt RGBA finns möjlighet att justera färgtemperaturen. Han påpekade också att det ”rätta” ljuset är mycket individuellt och att det är viktigt att tänka på placeringen av lampor. Han själv föredrog ett mycket blåaktigt kallt ljus vilket han visade med en lampa under föreläsningen. Emil beskrev att han provat olika typer av ljus på sin arbetsplats men att detta fungerade bäst för honom. Han beskrev även andra positiva effekter förutom de rent synmässiga som att han inte blev lika trött, är inte deprimerad på vintern, längre dagarbetstid och fått mer ork till annat än bara arbete.

Efter en intensiv dag med olika föreläsningar och ett ”aktivt lyssnande” i att försöka förstå danska följde en trevlig middag med underhållning av SONO, en fantastisk Acapella-grupp från Århus.

Ljusteknik och tester

Dag 3 startade med ”morgonmad” och sen fick vi höra Eivind Sverre samt Annelise Qvale från norska Statped sydost berätta om uppbyggnaden och användandet av ett ljuslaboratorium.

Eivind beskrev hur de i ett rektangulärt rum på ca 30m² formade ett ljuslaboratorium där de med ett speciellt framtaget datorprogram kan bestämma exakt färgtemperatur mellan 2700-6500 kelvin och exakt ljusstyrka mellan 1-9000 lux inom loppet av en sekund!

Ljuskällorna består av 40 lysrörsarmaturer 2x49w och 10 LED-strips i rummets bredd monterade i taket mellan lysrörsarmaturerna. För att sprida ljuset använder de en vit spinnakerduk som är monterad 40 cm under tak. Ljuskällorna är sammankopplade via en styrenhet och styrs individuellt via datorprogrammet.

Annelise beskrev hur de genom att testa när- och av-

---

ståndsvissus, kontrastsyn, adaptionsförmåga och bländningskänslighet med olika ljusstyrka och färgtemperatur kan hitta fram fram till vilka slags ljusförhållanden som ger bästa förutsättningar att utföra olika aktiviteter för varje enskild brukare. Hon beskrev också hur olika ljusstyrka och färgtemperatur påverkar hur vi uppfattar föremål och detaljer och hur de genom att med textilier snabbt ändrar färgen på väggarna och hur man då får en helt annan upplevelse av rummet.

Anne Bay, direktör för ”Dansk Center for Lys” (DCL) avslutade föreläsningarna och pratade om ”Ordentligt lys til alle”.

DCL är ett centrum för ljus och belysning som grundades 1948 och som har som mål att sprida kunskap om bra och hälsvänligt ljus. Där ingår arkitekter, ljusdesigners, ingenjörer elektriker etc. som tvärvetenskapligt, nationellt och internationellt arbetar för bra ljuskvalité för alla, med fokus på energi och miljö. www.danskllys.dk

Anne berättade att Danmark under 2015 kommer att övergå till europeisk belysningsstandard EN12464-1. Tidigare har standarden bland annat omfattat krav på belysningen av arbetsytan, bildskärmar och den omedelbara omgivningen. Baserat på de nya kunskaperna om omfältsljuset har standarden reviderats och ställer nu också krav på belysning i tak och på väggar för att främja den visuella kommunikationen och möjligheten att tolka ansikten, händelser och föremål. Dessutom har krav för

den yttre omgivningen tillkommit. Anne bedömer att den nya standarden kommer att innebära förbättringar för synsvaga både i arbetslivet och i offentliga miljöer.

Sammanfattningsvis kan man säga att konferensen behandlade ”ljuset” från ett mer arkitektoniskt och byggnadstekniskt plan ner till ett behovsanpassat ljus för individen. Dessa delar går inte alltid hand i hand vilket vi själva har erfarenhet av i vårt arbete med arbetsplatsanpassningar. I och med nya regler där man sätter människan i centrum är förhoppningen den att dessa delar närmar sig varandra. Rätt anpassat ljus kan som sagt även bidra till ökad aktivitetsgrad, mindre trötthet samt påverka det psykiska måendet positivt.

Konferensen avslutades med en fråga om vem som skulle stå som arrangör nästa gång? Eftersom Sverige inte tidigare stått som värd fick vi naturligtvis frågan men kunde inte svara på denna - vem kan tänka sig arrangera och stå bakom en liknande konferens?

Bert Bostedt, Lasse Jonsson
Synspecialister
Arbetsförmedlingen Syn Döv Hörsel Nord

Körkortsfrågan i internationell belysning

Relevans med praktiska körprov och andra villkor i de svenska föreskrifterna för körkort med hänvisning till Transportstyrelsens nuvarande förhållningsätt och källor

Aktuell forskning är alltid viktig för att kunna göra bedömningar och ta ställning. Men forskning är inte alltid relevant i en praktisk tillämpning, eftersom det i de akademiska sammanhangen finns strikta regler för evidensbaserade randomiserade studier, särskilt inom den medicinska disciplinen. Inom pedagogik, psykologi och andra beteendevetenskaper är inte de medicinska forskningskraven lika berättigade eller ens möjliga att använda. Men evidensbaserade studier kan också bygga på enstaka pilotfall som bekant.

I akademins tredje uppdrag gentemot samhället måste därför forskare ges utrymme för att kunna ge praktiska råd om tillämpningar till myndighetsutövare som inte alltid kan underbyggas på strikt vetenskaplig grund. Man hamnar lätt i uttalanden som att ”träning inte har visat sig ha effekt forskningsmässigt” medan man i praktiken alltid tränar på det man vill bli bättre på. Träning är nämligen alltid bra om man vill lyfta sin förmåga till högre nivåer. Det vet vi alla som gjort just det.

Forskningen kan verifiera metoderna och graden av effekt.

I min korrespondens med Transportstyrelsen har vi haft skilda åsikter främst när det gäller dilemmat hur forskning ska tolkas och tillämpas. En gigant inom området ”trafiksäkerhetsforskning med inriktning mot ”Vision and Driving” är ögonforskaren dr Cynthia Owsley från Alabama.

Transportstyrelsen säger i en kommentar.

Om det är så att Owsley på goda grunder rekommenderar körprov för att avgöra frågan om körkortslämplighet vid synfältsdefekter är det en uppgift som måste tillmätas stor betydelse.

Därför tillskrev jag henne personligen med en fråga om personer med synfältsbortfall (hemianopsi) kan köra bil och om de skulle genomgå körprov för att bedöma denna förmåga. Här är hennes svar:

My own research on hemianopia makes the point that some drivers with hemianopia are capable of displaying safe driving skills. My suggestion to jurisdictions is that persons with hemianopia who apply for driving licensure should be given the opportunity to demonstrate through on-road evaluations whether they are capable of good driving

performance. If a person has a condition called lateral spatial neglect as confirmed by the appropriate medical professional, they should not be driving.

Översättning

Min egen forskning om personer med hemianopsi pekar på att vissa förare med hemianopsi är kapabla att köra och visar på säker körförmåga och duglighet. Min rekommendation till lagstiftarna är att personer med hemianopsi som ansöker om körkort skall ges möjlighet att få demonstrera detta genom att göra körprov/utvärderingar på väg som visar om de är kapabla att köra bil på ett bra sätt.

Om en person har ett tillstånd som kallas ”lateral och spatial neglect” vilket bekräftats av lämpliga medicinska specialister, ska de inte köra bil.

Enligt min mening är detta uttalande avgörande i förhållande till Transportstyrelsens tydliga ovan visade beredvillighet inför Owsley’s stringenta råd till lagstiftarna och dess uttolkare. Vi borde enligt min mening nu starta ett arbete med att utveckla denna typ av körprov, eftersom Transportstyrelsens trafikmedicinska experter har fått de råd de efterlyser från den forskare man oftast refererar till och respekterar.

Det är lagstiftarnas skyldighet att ge dem som drabbas av återkallat körkort och som är gränsfall att få en rättvis bedömning. Körprov tillämpas i Norge, Danmark och Holland bland annat och kan begäras för att få tillbaka sitt körkort, men också för att kunna behålla detsamma. Den utdragna process som idag blir fallet om myndighetens beslut utan den drabbades möjlighet att bevisa motsatsen håller inte i ett rättssamhälle.

Inom projektet SMS-team i Kalmar har vi möjlighet att ekonomiskt och kompetensmässigt biträda med kunskaper och praktiska tester av ett körprov som vi skulle kunna utveckla till en ”Golden Standard” tillsammans med trafikutbildningsföretaget SYAB som har

mycket gott renommé i nära samarbete med Transportstyrelsen och VTI samt de handikapporganisationer som organiserar diabetiker, glaukomiker, personer med synnedsättning och människor som haft en stroke eller hjärntumör.

Krister Inde

**Projektledare, synpedagog,
författare**

SMS i Kalmar

www.smskalmar.se

Tio extra FFS-stipendier utlyses

Med anledning av FFS’ 40-årsjubileum utlyses tio extra stipendier à 7.000 kr för deltagande i Nordiska kongressen i synpedagogik i Tønsberg, Norge 5-7 maj 2015.

För att vara valbar måste du ha varit medlem i FFS sedan 2014, och du förbinder dig att skriva en kort artikel om

konferensen i Nya Synvärlden. Ansökan ska vara FFS’ styrelse tillhanda senast 7 januari. Ansökningsblankett finns på <http://ffss.se/ffss2012/formstipendie.php>.

Om fler än tio söker tar styrelsen en bedömning. Önskan är att sprida stipendierna till flera arbetsplatser och att ge

försteg till dem som tidigare inte fått något stipendium.

Välkommen med din ansökan!

8 Nordiska kongressen i synpedagogik

Tisdag den 5 maj 2015:

11.00-12.00	Registrering og inkvartering
12.00-13.00	Lunch
13.00-13.00	Öppnande och inledning av Nordiska Kongresse 2015 i Synpedagogik
13.30-14.30	Connie Hasemann: "Socialøkonomiske virksomheder"
14.45-15.45	Utställarnas presentationsrunda i föreläsningssalen. Samtliga utställare får möjlighet att presentera de nyaste produkterna för samtliga kongressdeltagare. Produkterna kan efteråt upplevas i utställningslobbyn under hela kongressen
15.45-16.15	Kaffepaus och utställning
16.15-17.15	Kristin Modalsli Sand: "Projekt Neurologi"
19.30 -	Middag

Onsdag den 6 maj 2015:

kl 9.00-10.00	Rolf Lund: "Internationalt perspektiv"
10.00-10.30	Kaffepaus och utställning
10.30-11.15	Workshops. Se lista på sidan 18
11.30-12.15	Workshops
12.15-13.15	Lunch
13.15-14.15	Finn Amby, Ph.dl: "Handicappede og arbejdsmarkedet"
14.15-15.15	Utställning av förhandlare och kaffepaus
15.15-16.15	Høgskolen i Bergen presenterer sine to videreutdanningstilbud: Syn for lesing og læring Synsnevrologi NOVIR står bag uddannelsen The Nordic Master in Visual Rehabilitation. Denne uddannelse bliver præsenteret. NTNU og Statped fortæller om sine uddannelser indenfor synsverdenen
16.15-17.00	Workshops
17.15-18.00	Workshops
19.30	Välkomstdrink till festmiddagen
20.00-	Festmiddag

Torsdag den 7. maj 2015:

9.00-9.45	Programpunkt under udarbejdet
9.45-10.15	Utstilling og kaffepaus
10.15-11.00	Kerstin Fellenius, FD, lektor emeritus vid Stockholms universitet: "Allt har sin tid – en tillbakablick på ett halvt sekels skolutveckling för elever med synnedsättning i Sverige."
11.15-12.15	Kræn Blume Jensen, cand oecon, Ph.d - afd.chef Det Nationale Forskningscenter for Velfærd, København: "Udfordringer for den skandinaviske velfærdsstatsmodel og implikationer for borgere med brug for offentlig hjælp og støtte og udsatte grupper"?
12.30-13.00	Avslutning av den 8 Nordiska Kongressen i synpedagogik

Avresa

Workshops

Workshop nr 1:

Synträning vid synfältsbortfall efter hjärnskada.
Ingrid Axelsson synpedagog vid Stockholms syncentral.

Workshop nr 2:

Synprofilen; ett sätt att grafiskt visa de bästa och sämsta synfunktionerna.
Anders Sjöström (ögonläkare) och Annika Södergren (synpedagog), Resurscenter Syn Örebro, Specialpedagogiska skolmyndigheten, Sverige

Workshop nr 3:

SE OCH HÖR MIG - personer med förvärvat dövblindhets erfarenheter av delaktighet i sin rehabilitering
Ann-Britt Johansson

Workshop nr 4:

STEP UP ett EU projekt om orientering och förflyttning för barn och elever med synnedsättning och ytterligare funktionsnedsättning

Håkan Jansson och Lisa Olge-
mar, rådgivare, Specialpedago-
giska skolmyndigheten, Sverige

Workshop nr 5:

"Erfaringer med ekkolokalisering i mobilityundervisning med barn og ungdom i Island."
Rannveig Traustadóttir, synspe-
dagog og mobilityinstruktør

Workshop nr 6:

«Kjenn hva jeg føler» Om å ivareta den psykiske helsen til barn som har en synnedsettelse
Bjørn Kjølle og Knut Brandsborg

Workshop nr 7:

Lesing med optikk
Rolf Lund

Workshop nr 8:

Alternativ og supplerende kommunikasjon ved bruk av taktile planer og symboler for barn og unge med blindhet og autismevansker.
Gro Aasen

Workshop nr 9:

Afholdelse af familiekurser
Philippa Steen, Jette Pedersen og Elsebeth Mortensen

Workshop nr 10:

Punktapparat med IOS enheder
Daniel Gartmann

Workshop nr 11:

Erfaringsindsamling om belysnings betydning for svagsynede børns udvikling
Eva Madsen og Dorte Møller

Workshop nr 12:

Ipad-projekt for voksne med synsnedsættelse
Søren Rasmussen og Victor Pedersen

Workshop nr 13:

Ældre-pædagogik
Susan Linke

Workshop nr 14:

Arbejdsmarkedsparathed for unge med alvorlige synsnedsættelser
Finn Amby og Bendt Nygaard

Workshop nr 15:

Kan du dempe lyset? Lysømfintlighet og øyemotoriske vansker etter traumatisk hjerne-skade
Kari Opsal

Workshop nr 16:

Veilednings- og samtalegruppe for mennesker med hodeskade og synsvansker
Michael Cyrus

Workshop nr 17:

Synshemmede i utdanning og/eller arbeid (arbeidsmetodikk, bruk av NAV sine virkemidler)
Wenche Holm og Åse Marie Lyngstad

Workshop nr 18:

Orientering om syns-og lyslaboratoriet på Tambartun
Solveig Hovlandsvåg Røkke

Workshop nr 19:

Masteroppgaven «Nødvendig og stigmatiserende»
Ida Stene

Workshop nr 20:

Tidlig innsats for barn og unge med gradvis synssvekkelse
Kristin Skoug Haugen

Workshop nr 21:

Synspedagogisk karlegging i prosjektet NOR-OCCIP 10
Hilde Karin Tanstad og Kristin Lundberg

Workshop nr 22:

Når dysleksidiagnosen blir fjernet etter synspedagogisk opplæring
“Ledig stilling som sekretær”
Eva Iren Barkved

Workshop nr 23:

Mobility og erfaringer med navigationsapps

Programmet oppdateras

fortløpande på http://www.syndanmark.dk/nordisk_kongres/program/
och workshopparna på http://www.syndanmark.dk/nordisk_kongres/workshops/

Sista anmälningdatum

är 15 januari. Anmälan sker på http://www.syndanmark.dk/nordisk_kongres/tilmelding/tilmelding.htm/

FFS 40 år

INBJUDAN FFS konferens och årsmöte 2015
Hotell Scandic Victoria Tower Kista, Stockholm 19/3
Adress: Arne Beurlings torg 3A, Kista

Tema: ” Med FFS i tiden”
 19/3 kl. 10.00 – 16.30, från kl. 9.00 kaffe och registrering

På programmet:

- **”Återblickar, mer än 40 år av framtidsvisioner”:**
 Några veteraner berättar om barnen, rehabiliteringen, utbildningen, hjälpmedlen, företagen och forskningen: Kerstin Fellenius, Örjan Bäckman, Krister Inde och Jan-Ingvar Lindström
- **”Att leva med CVI - egna erfarenheter från skola och vardag”**
 Frida Myrsten, studerande
- **”Att upptäcka CVI (hjärnskada) hos barn i Norra Kalmar län”**
 Mia Karlsson, synpedagog Syncentralen Västermik
- **”Väl genomtänkt och god belysning underlättar för personer med synnedsättning att klara vardagliga sysslor”**
 Julia Engberg, Projektledare och Ljusdesigner, Inwhite ljusmiljö AB

Årsmöteshandlingar och verksamhetsberättelse finns att ladda ner på FFS hemsida två veckor innan årsmötet. Motioner ska vara inne senast 1/2 2015.

FFS Årsmöte kl 16.30

Anmälan till konferensen sker via FFS hemsida: ffss.se där du även skriver ut din egen faktura. Betalning ska göras i samband med anmälan, senast 13 februari 2015. Anmälan är inte giltig förrän betalning är genomförd. Anmälan är bindande men det går bra att ändra namn på deltagaren, meddela eventuella ändringar.

Konferenskostnad 1 dag inklusive lättare lunch, förmiddags- och eftermiddagskaffe
 FFS medlem: 1000:-, Ej medlem: 1300:-, Studerande 750 :- (för dig som går följande kurser: utbildning till synrehabiliterare, optometrisk rehabilitering, master i synpedagogik/specialpedagogik inriktning syn, där arbetsgivaren inte står för några utbildningskostnader)

Behov av hörselslingor, specialkost, punktskrift meddelas på anmälan.

Löpande information om konferensen kommer att läggas ut på ffss.se
 För mer information om hotellet se Scandic hotells hemsida: www.scandichotels.se

Dags att nominera

årets FFS:are 2014. Skicka förslag till Annika. sodergren@ffss.se!

Kalendern

2015

BETT Show

14-17 januari, London
www.bettshow.com

ICEAPVI 2015

International Conference on Enabling Access for Persons with Visual Impairment
12-14, februari, Aten Grekland
<http://www.icevi-europe.org/>

30th Annual International Technology and Persons with Disabilities Conference

2-7 mars 2015, San Diego
<http://www.csun.edu/cod/conference>

FFS Föreningen För Synrehabilitering firar 40 år

Konferens och årsmöte
19 mars Hotell Scandic Victoria Tower i Kista Stockholm
<http://ffss.se/>

8:e Nordiske kongress i synspedagogikk

“Synspedagogikk I helhetlig rehabilitering og habiliteringsarbeid”
5-7 maj, Tönsberg Norge
www.syndanmark.dk/nordisk_kongres/

SightCity

”Den största fackmässan med hjälpmedel”
20-22 maj, Frankfurt am Main, Tyskland
<http://www.sightcity.net/>

16 th World Conference Deafblind International

25-30 maj, Bukarest, Rumänien
<http://www.dbi2015romania.com/>

27th Annual EACD Meeting

European Academy of Childhood Disability Copenhagen, Denmark
27-30 maj, Köpenhamn, Danmark
www.eacd2015.org

SOE 2015

European Congress of Ophthalmology
6-9 juni, Wien Österrike
<http://soe2015.org/>

IMC15: International Mobility Conference

6-9 juli, Montreal Canada
<http://imc15.com/en/>

ForumVisions 10:e nationella konferens

10-11 september, Göteborg
Tema: Pågående synforskning i Sverige
<http://www.forumvision.org>

33rd Annual Closing The Gap Conference

12-13 oktober, Minneapolis
<http://www.closingthegap.com/conference/>

Ever 2015 congress

7-10 oktober, Nice
www.ever.be